

קטעים מתולדות הגאון הקדוש המחבר זצוק"ל ושרטוטים מהליכותיו בקודש.
מאת בנו הרב הגאון ר' אלעזר שמחה וסרמן שליט"א, ראש מתיבתא
ובית המדרש עליון בצפון הוליבור, קליפורניה.

אוצר החכמה

אבינו הגאון המחבר צוקללה"ה נולד בשנת תרל"ה בעיר בירו במדינת ליטא, בשנת תר"נ לערך
העתיקו הוריו ז"ל את מקום דירתם לעיר בויסק בגליל לטביא. משם נסע לישיבת טלז בה שמע לקח
מהגאונים הגר"א גארדאן והגר"ש הכהן שקאפ זצ"ל. בישיבת טלז נתפרסם כמתמיד וכמעמיק שלא מן
הרגיל. אחרי שקידה עצומה של כמה שנים בישיבה ההיא נסע ליצוק מים על ידי רבו הגר"ח הלוי
סולובייצק זצ"ל. בשנת תרנ"ט נשא לאשה את אמנו הצדקנית מרת מיכלא נ"ע בת גאון הדור אאמו"ו
הרב מאיר אטלס זצוק"ל שכינה אז ברבנות בעיר סאלאנט. בשנות תרס"ג ותרס"ד השתתף ביחד עם
הגה"צ הרב יואל באראנציק צ"ל הי"ד מריגא ביסוד והנהלת ישיבה בעיר אמציסלאו ברוסיה.

תקופה חדשה שהטביעה חותמה על כל מהלך חייו התחילה בשנת תרס"ז כשבא לראדון מקום
מושב רבו בעל ה"חפץ חיים" זי"ע ללמוד ב"כולל קדשים" של רבינו בעל ה"ח"ח זי"ע. בשנת תר"ע
קבל על עצמו משרת ראש ישיבה בעיר בריסק מקום מושב רבו הגר"ח הלוי זצוק"ל. אחר פרוץ מלחמת
העולם בסוף שנת תרע"ד, כשהתחילה נדידת התושבים מעיר בריסק שנחשבה כעיר בצורת מלחמה, חזר
לראדון מקום רבו בעל החפץ חיים זכותו יגן עלינו. בתחילת שנת תרע"ו נדדו לעיר סמילאווין
הסמוכה למינסק. בשנת תרע"ז החליט רבינו בעל ה"ח"ח זי"ע להעתיק מושבו לעיר סומיטש, ואז השאיר
חלק משיבתו תחת יד אדאמו"ר הגאון צוקללה"ה בעיר סמילאווין. כשניתנה האפשרות לבני התורה
לעזוב את מדינת רוסיה בשנת תרפ"א, שב למדינת פולין, שם התעכב בעיר באראנאוויתש לקבל עליו
הנהלת הישיבה המקומית אהל תורה אשר גדלה ונתפרסמה תחת ידו כאחת הישיבות הכי גדולות
בתקופת התורה דשנות תר"פ—תרצ"ט, בהשפעה עצומה על כל אפסי מדינת פולין ושאר הארצות —
הישיבה הקדושה עלתה למתיבתא דרקינא בקידוש שם שמים בשנות הדמים ותחלת המאה השמינית
לאלף הששי, הי"ד, אחרי גלותה בימי האחרונים לערי ווילנה, טראק, וסעמעלישאק. בתקופה זו, תקופת
התורה שבין שתי המלחמות העולמיות, נתקבל בכל תפוצות ישראל כמנהיג האומה וכקברניט הדור אשר
בכל עניני הכלל לא זוה ידו מידי רבותינו מאורי ישראל, רבו בעל ה"ח"ח זי"ע, וידידו גיסו רשכבה"ג
נשיא ישראל הגאון רבינו חיים עוזר גראדזענסקי זצוק"ל.

גאון ומחפש האמת ביגיעה בתורה בממדים בלתי רגילים, יגע ועמל בלי ליאות לרדת לסוף דעתם
של מורינו הראשונים והאחרונים. הליכותיו — הליכות עולם, השקפותיו — השקפות התורה. תורת חסד
של רבו הגדול בעל ה"ח"ח זי"ע היתה על לשונו תמיד. בכל פניותיו ועסקיו עורר יחס של יראת כבוד
והערצה. תכונת רוחו היתה משפעת מתורת רבותיו הגדולים להגיע לנקודת האמת.

ברח מן הרבנות והתמסר להפצת תורה ודעת ה', שלא תמוש התורה מדור יבא. את תלמידיו
הדריך במקל נועם. מסירותו לתלמידיו עברה כל גבול, יחד אתם סבל סבלם וכאב כאבם. חפש ומצא
ראשי ישיבה מבני עלי' של דורו, גדולי תורה ויראה ובעלי השפעה עצומה, ומינה אותם ר"מים
בישיבתו, כמו הגאון הרב שלמה היימאן זצוק"ל, מי שהי' אח"כ הר"מ המפורסם דמתיבתא תורה ודעת
בניו יורק, והגאונים, הרב דוד ראפאפארט בעל "צמח דוד", הרב ר"א לייב גאווע, והגה"צ הרב ישראל
יעקב לובטשאנסקי, זצוק"ל הי"ד.

השפעת רבו בעל ה"ח"ח זי"ע היתה טבועה בחותם בלתי ימחק על דרכו ותהלוכותיו, וכמים הפנים
אל פנים, כן היתה בלבו של ה"ח"ח זי"ע הערצה גדולה ונפלאה כלפי אדאמו"ר זצוק"ל. בלב מלא גיל,
בחדוה ובחיבה יתירה הי' ה"ח"ח זי"ע מקבל פניו בכל עת בואו לראדון. ואם כי הוא הופיע לפניו בתור
תלמידו, הי' נחשב בעיני רבו לנאמן רוחו ואיש ימינו בכל עניני הכלל. לא פעם הומינו לראדון לטכס
חסי ראותו ויוני וחור. אז לשם ריגוע של עניני חרונת לחנוות החוריה והדת.

בקי בכל חדרי תורה. זכרוננו ה' מפליא. פ"א לקח בתורה שאלה את ספר תשובות הריב"ש ממחותנו הגאון האדיר הר"מ אבאווץ זצוק"ל הגאב"ד נאווארעדאק. במשך חצי שנה לערך ה' מעיין בספר הג"ל שעה קצרה בכל בוקר. כשתי שנים לאחר שהחזיר את הספר לבעליו, ראינוהו כותב מכתב נמעתיק מזכרוננו תשובה של הריב"ש כלשונה.

בלימוד התורה, שבכתב ושבע"פ, בהלכה ואגדה, דרכו ה' לחפש האמת מדברי התורה, הש"ס, הפוסקים והמפרשים. מבלי שום נטי' להעמיס כל כוונה או הידוש מדילי'. — בהקדמתו למאסף אהל תורה מזכיר את דברי רבו הגר"ח זצוק"ל כי "מחדש זיין חידושים איז ניט פאר אונז, דאס האבען נאר געהאט בכוח די ראשונים ז"ל. אונזער ארבעט איז בלויז צו פארשטיין וואס עס שטייט". [לחדש חידושים זה לא מתפקידנו, כח זה ניתן אך לראשונים ז"ל, פעולתנו היא רק להבין מה שכתוב...].

העמיד תלמידים הרבה והטביע חותמו על רוב בחירי כל ישיבות ליטא ופולין. הוא סלל לעצמו דרך מיוחדת לעמוד על עיקרי הסוגיות בבחיירות וללמד לתלמידיו בבחיירות ובקיצור. כהגדרה מדויקה מדרך הסברתו לתלמידים יוכלו לשמש דברי הרמב"ם בפ"ב מהל' דעות וז"ל שם "וכן בדברי תורה ובדברי חכמה יהיו דברי האדם מעטים ועניניהם מרובים... לא ימהר להשיב ולא ירבה לדבר, וילמד לתלמידים בשובה ונחת בלא צעקה ובלא אריכות לשון, הוא שאמר שלמה דברי חכמים בנחת נשמעים". ופ"א אמר כי המסביר התגיוני הוא מי שבהסברו לא תחסר מלה להארת הענין, ושמאידך גיסא לא יוסיף מלה יתירה שגם בלעדה ה' הענין מואר כל צרכו.

כצור איתן ה' בכל דרכיו, שום הבדל ומרחק לא ה' ניכר בין מה שלמד והבין מהתורה ובין מה שהגשים בכל דרכי חייו, כחכמתו כן מעשיו. שום מאורע לא כהה את בהירות ופשטות מחשבתו. מרגלא ה' בפומי' כי התורה מעידה על השוחד כי "יעור פקחים", ועל כן אף החכם שבחכמים מוכרח לטעות, כל שיש לו איזו נטי' ונגיעה כל שהיא, ולהיפך, באין נגיעה פרטית כל העקוב למישור וכל המסובך בתכלית הפשטות. וכן במאמר א' מחי' אגדות שנדפסו בקובץ הערות הוא מבאר באריכות כי כל טעויות השכל מקורן ושרשן בנטיות הלב, ואילולי הנטיות כל האמתיות הב דברים פשוטים ומובנים מאליהם.

התמדתו בלימוד תורה"ק היתה באופן פלא, בספריו הוא מברר דכשיש על האדם מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים אין עליו חיוב ת"ת, כמו שאין חיוב ת"ת כשצריך לעסוק בצרכי חייו כדילפינן לה מואספת דגנן, ושמאידך גיסא חיוב הלימוד בכל רגע ורגע שהאדם פנוי, כהלכתו כן מנהגו, לא נמנע מלהתעסק בכל דבר נחוץ בחיי הפרט והכלל, לא נח מטרדותיו בעניני החוקת הישיבה, הורה דעת את העם במאמרו הרבים בהשקפות התורה על מאורעות ושאלות העת שפרסם בחוברות ובעתונים, ושב ללימודו כאילו לא הפסיקו. כמה פעמים בדרכו לנסיעות חו"ל, סר לבית הישיבה כשמוזדונו בידו בדרכו לתחנת מסה"ב להרצות שיעור לפני התלמידים קודם צאתו. שום דבר לא בלבל מחשבתו מלהזוז לענין שה' עסוק בו. כ"מ הגאון הר"י כהנמאן שליט"א הגאב"ד פוניבז' מספר כי בלמדם יחד בראדון הביאו לו מברק כי נולד לו בן. באותה שעה ה' עוסקים בדברי התוס' חולין כ"ט ע"ב, אדאמו"ר זצ"ל פתח המברק, עמד וברך, וחזר לענין עוסקים בו באמרו "וכי מסתבר שלמ"ד אינה לשחיטה אלא לבסוף, התחלת השחיטה אינה כלל חלק ממנה", וכן המשיך להתעמק בסוגיא כאילו לא קרה שום דבר.

בהספד אשר נשא על רבו בעל הח"ח זי"ע לפני בני הישיבה בבאראנאוויטש אמר כי מש"כ הרמב"ם שהרשות ביד כל אדם להיות כמרע"ה, אין הכוונה שיכולים להגיע למדרגת מרע"ה בכל הבחינות, אלא שיש ביד כל אדם להגיע למדרגת מרע"ה בבחינת עבדות ה', עפ"י ביאור הרד"ק שבכל מקום שנזכר על מרע"ה עבד ה' הפירוש הוא עפ"י ההלכה שאין קנין לעבד בלא רבו וכ"מ שקנה עבד קנה רבו, דהיינו שכל מציאות העבד היא בשביל רבו ולעצמו אינו כלום. והעיד על רבו הקדוש שידע לכוין כל מעשיו לש"ש, ושפילו כשה' צריך לחתום על קבלת משלוחי כספים שע"י הדואר, ה' אומר לכבוד ה' כשטבל העט בדיו. אלו שזכו להכיר את כ"מ אדאמו"ר זצוק"ל יודעים עד כמה דברים אלו קולעים ומגדירים את מהותו והנהגתו של אדאמו"ר זצוק"ל עצמו.

מרגלא ה' בפומי' כי התורה נקראת תושי' מפני שהיא העצה היחידה לאומה הישראלית וכן לאיש ישראל בכל השאלות. אין אדם יודע איזו מטרה היא הטובה בשבילו, ולא איזוהי הדרך המובילה למטרה הטובה, אך התורה "תיעץ" העצה הנכונה והבטוחה. אין שאלה בחיי הפרט והכלל שאין תשובתה ועצתה בתורה, וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא. צריכים רק לחפש בתורה ולדעת איך לחפש.

בשאלות הכלל ה' מראה מקורי התורה המבארים את מאורעות הזמן באור הנהגת ה' את עמו, וה' דן ע"י המסקנא היוצאת מתוך פסוקי התורה, מתוך סוגיות הש"ס, מאמרי חז"ל ודברי רבותינו הראשונים והאחרונים. מפני שבכל מאמריו הרבים בעניני העת אינו מביע כ"א מסקנת הלכה ודעת תורה, לכן גם מאמריו אלה אינם עשויים להתיישן ע"י שינוי תנאים וחילוף זמנים. ה' רגיל לומר כי מושג הצדק האנושי משתנה לפי המקום והזמן, אבל "צדקתך צדק לעולם" מפני ש"תורתך אמת".

¹²³⁴⁵⁶⁷אוצר החכמה

בעסקנותו לטובת חיווק והפצת התורה ראה הצלת נפשות ישראל גם במובן הגשמי. במכתב ששלח ל"צעירי ישראל" בקיץ תרצ"ט לעודד ע"ד יסוד חברות ללימוד התורה ואירגון ישיבות קטנות הוא מבאר כי סיבת הסיבות של כל הצרות הבאות עלינו היא שכחת התורה ושלכן חיווק לימוד התורה הוא הצלה גם במובן הגשמי, ושהעמידה מרחוק בענין הזה יש בו משום לא תעמוד על דם רעך כפשוטו.

¹²³⁴⁵⁶⁷אוצר החכמה

מות הקדושים של אבינו גאון ישראל ה"ד ה' המשך ישר בשלשלת קידוש השם ועסק וקיום התורה של ימי חייו. שערות הראש תסמרנה עת נעתיק בזה מזכרונותיו של עד ראי' הרב אפרים אשרי שליט"א — נתפרסמו בספרי הרב אשרי שליט"א, בעתונים באה"ק ובחז"ל, וגם בספריו של הרב מ"מ ישר שליט"א — את דבריו האחרונים לחביריו קדושי עליון כשהופסקו מלימודם — מס' נדה — והובלו לקדש שם שמים ביציאת נשמותיהם בעלות הלהב מעל המזבח ביום המר והגמחר י"א תמוז התשי"א.

¹²³⁴⁵⁶⁷אוצר החכמה

ר' אלחנן האט גערעט רוהיג און געלאסען, ווי תמיד, אפילו די שטימע האט זיך ביי איהם ניט געביטען. אויף זיין פנים איז געווען די זעלבע ערענסקייט ווי תמיד. ער האט אפילו ניט אנגעשלאגען א פערזענליכען טאן, ניט געפראווט זיך געזעגענען מיט זיין זון ר' נפתלי. ער האט גערעט צו אלעמען, צו כלל ישראל.

[ר' אלחנן דבר בשקט תוך מנוחה נפשית כתמיד אף קולו לא השתנה במאומה, ארשת פניו הביעה רצינות אך רגילה, בדבורו לא הרגישו כל נימה פרטית, לא ניסה אף להפרד מבנו ר' נפתלי. שיחתו היתה מכוונת לכולם, לכלל ישראל].

¹²³⁴⁵⁶⁷אוצר החכמה

"אין הימעל, מסתמא, האלט מען אונז פאר צדיקים, ווייל מען וויל דאך אז מען זאל מכפר זיין מיט אונזערע גופים פאר דעם כלל ישראל. דארפן מיר טאקע תשובה טאן יעצט, גלייך אויפן ארט. די צייט איז קורץ, דער ניינטער פארט — מקום הטבח וקידוש השם של קדושי סלבודקה-קובנה — איז נאהענט. דארפן מיר אין זינען האבען אז מיר וועלען זיין בעסערע קרבנות אויב מיר וועלען תשובה טאן וועלען מיר אפראטעווען אונזערע אמעריקאנער ברידער און שוועסטער.

[במרומים מחשיבים אותנו כצדיקים, כנראה, כי נבחרנו לכפר בגופותינו על כלל ישראל, אי לזאת אנו צריכים לשוב לה' בתשובה שלימה ומיד במקום... הזמן קצר, הדרך למבצר התשיעי (מקום הטבח של קדושי סלבודקה קובנה) קרובה, עלינו לדעת כי קרבנותינו יעלו יותר לרצון ע"י התשובה, וע"י כך נציל את חייהם של אחינו ואחיותינו באמריקה...]

"זאל חלילה ניט אריינפאלען ביי קיינעם אין מוח א פסול'ע מחשבה וואס איז פיגול און מאכט פסול דעם קרבן. מיר זיינען איצט מקיים די גרעסטע מצוה. באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה, דאס פייער וואס ברענט אונזערע גופים, איז דאס פייער וואס וועט צוריק אויפריכטען דאס אידישע פאלק".

[שלא תעלה ברעיונו איזו שהיא מחשבת פסול ח"ו, שהיא כפיגול ופוסלת את הקרבן, אנו מקיימים עתה את המצוה הכי גדולה, "באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה" האש היוקדת את גופותינו היא האש שתחזור ותקים מחדש את בית ישראל].

ויעלו קדושי עליון בסערה השמימה, ותורה באש חזרה עם תיקה ונרתיקה והדורשה וחוקרה, וגאון ישראל מופת הדור והדרו מנהיגו וסברניטו אדאמו"ר זצוקלה"ה אבינו רכב ישראל בעתותי שלו' ופרשיו בשעות חירום ומלחמה ואחריו אחינו הקדושים העלוי העצום וקדוש הרב נפתלי בינוש זצוק"ל וצדיק וקדוש אהוב ונחמד הרב צבי יהודה לייב זצוק"ל ה"ד יצאו נשמותיהם מתוך אהלה ופלפולה של תורה מגופות צרופים בכל מיני טהרה גוילים נשרפים ואותיות פורחות, ואנחנו יושבים משממים באשמה

גדולה ובעוונותינו נתנו אנחנו מלכינו וכהנינו ביד מלכי הארצות בחרב בשבי ובבוזה ובבשת פנים כהיום הזה ועתה כמעט רגע היתה תחנה מאת ה' אֱלֹהֵינוּ להשאיר לנו פליטה ולתת לנו יתד במקום קדשו להאיר עינינו אֱלֹהֵינוּ ולתתנו מחי' מעט בעבדותנו (עזרא ט') חידושי תורה וביאורי הלכות אודים מיצילים מאש להאיר עולם אשר חשך בעדנו, ומהם הספר הנדפס בזה קובץ **שעורים**. ועוד ספרים שיבואו אי"ה אחריו למאור עיני ההוגים בתורת ה' וממיתים עצמם באהלה.

אשר הראתנו צרות רבות ורעות תשוב תחיינו ומתהומות הארץ תשוב תעלנו. תרב גדולתנו ותסוב תנחמנו (תהלים ע"א).

אוצר החכמה

מחילת 0234567

האומרים וכותבים בדמע בני המחבר הגאון הקדוש זצוק"ל הי"ד.

דברים אחדים לרמות דיוקנה של אמנו הצדקנית זלה"ה

תיאור מקיף מגדול רוח אמנו נ"ע, מנפשה הרחבה והמשכלת, ממסירות נפשה לתורה וליראה וממידת קבלתה יסורין באהבה ובצניעות, ומחלקה בתורת בעלה אדאמו"ר זצוק"ל ופעולותיו הגדולות, אשר שלו ושל תלמידיו שלה, יכיל חיבור שלם. גזכיר כאן רק שתי עובדות המעידות על אפס קצהו של נשמתה הגדולה.

בהיות הישיבה בסמילאוויץ, בשנות המהומה והבצורת תרע"ח-תרפ"א, כאשר נפסק כל מקור להחזקת הישיבה, למדה לעצמה מעשה עשיית בורית. ובמעשי ידי' בעשיית הבורית הספיקה הוצאות החזקת מאות הבחורים ושאר צרכי הישיבה וגם החזקת ביתה ומשפחתה. ובהיותה עסוקה כל היום ורוב הלילה בבישול הבורית, מכירתו, וכו', עוד מצאה זמן לנהל את ביתה ולגדל את בני, וביחד עם זה להיות כאם רחמני' לכל אחד ואחד מבני הישיבה, לחבש השבור ולרפא החולה.

בשנת תרפ"ו, אחר פטירת אאמו"ר הגאון הרב מאיר אטלס זצוק"ל הגאב"ד שבלי במדינת ליטא, הזמינה עדת עיר שבלי את אדאמו"ר זצוק"ל למלא מקור מר חמיו הגאון אאמו"ר זצוק"ל. אמנו, נ"ע, ראתה בזה הצלה מן הדוחק והעניות הנוראה ששררה בביתנו בבאראנאוויטש מפאת הדוחק בישיבה ובעיקר מפני שאדאמו"ר זצוק"ל הי' נזהר שלא ליהנות מן הישיבה חוץ מן ההכרח הגמור, אשר זה עלול הי' לפי ראות עיניה להעמיד בסכנה את חיי בני הבית. חוץ מזה חסה על אמה אלמנת אאמו"ר זצ"ל שנשארה גלמודה אחר פטירת בעלה הגאון זצוק"ל. אולם כ"מ אדאמו"ר זצוק"ל לא הסכים בשום אופן להצעת הרבנות בשבלי כדרכו מנעוריו שלא להודק לרבנות, — בהיותו בן כ"ח לא נענה לבקשת גדולי מוסקבה שהזמינוהו לשבת על כסא הרבנות דקהלתם, — וביחוד לא רצה בשום אופן להפרד משיבתו בבאראנאוויטש, — ואולי היו לו עוד טעמים בזה. — הדבר נגע כל כך ללב אמנו נ"ע, עד שהחליטה לנסוע לראדון להרצות הענין לפני רבינו בעל הח"ח זי"ע. הכינה עצמה לדרך, חבשה חבילות' והזמינה עגלון שיקחנה לתחנת מסה"ב. בבוא העגלון להוציא את החבילות ראתה את כ"מ אדאמו"ר זצוק"ל עומד בפניה ובוכה, בהיותו מפחד שמא יפקוד עליו רבו הח"ח זי"ע לעזוב את ישיבתו ולקבל עליו את הרבנות. בראות אמנו נ"ע עד כמה נגע הדבר בנפשו, פיטרה את העגלון וחירה ממחשבתה ומאז לא הזכירה עוד את הענין הנ"ל. (סיפור זה נזכר גם בספרו של הרמ"ם ישר שליט"א).

תנו לה מפרי ידי' ויהללוה בשערים מעשי'. יהי זכרה ברוך.